Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

RUNA.
ANTIQVARISK TIDSKRIFT.

December-Häftet, 1844.

Upphöjda Bildverk i sten uti Bohusläns Kyrkor.

(Ett bihang till anförandet i Runas October-häfte 1844, pag. 90.)

Meddelandet i Tidskriften Runas October-häfte af några teckningar öfver uråldriga sculpturarbeten vid Tumbo och Sorunda kyrkor i Södermanland har föranledt mig, att öka antalet af dessa genom några bidrag, hämtade ifrån Bohusläns kyrkor. Utan att tilltro mig kunna på punkten förklara dessa och liknande fornlemningars betydelse, anser jag dock desamma vara af högsta värde att känna, och vågar uppmana hvarje älskare af fosterlandets forntid, att efter förmåga öka de samlingar deraf, som vi redan hafva oss bekanta. Dessa sculpturverk tillhöra en särskild period af vår forntid, sannolikt Christna tidens i Norden tvenne första århundraden, och äro, särdeles för en konst-historiker, så mycket mer värda att känna, som den stil, uti hvilken de äro utarbetade, bildar öfvergången emellan hedna- och christna tidens ornaments-stil. Ormsiraterna på hedendomens sista konstalster, ibland hvilka vi tryggt kunna räkna några runstenar, igenfinnas, dels oförändrade, dels utbildade till drakfigurer och underdjur, eller öfvergångna till valknutslika slingerprydnader och ranklika löfverk, på chordörrarnes omfattningsstenar och på dopfuntarnes skålar, hvarest de ofta äga en förut saknad symbolisk betydelse. Till tydande af denna sistnämnda sakna vi dock ännu annan clav än gissningens, hvilket vållat, att de flesta försök i den vägen hittills blifvit mindre tillfredsställande. I allmänhet tyckes den dock, såsom äfven uti ofvan citerade upptats i Runa är anmärkt, afse striden emellan hedendom och christendom, eller emellan det onda och goda i den moraliska verlden.

Bohusläns kyrkor äga icke sällan upphöjda bildverk i sten, insatta vid chordörren eller annorstädes i muren. I sednare fallet hafva de utan tvifvel vid kyrkornas reparationer, eller ombyggnader, förlorat sin ursprungliga bestämmelse, som varit att pryda ingången till templets aldraheligaste *). Beklagligen hafva vederbörandes i Bohuslän föga sinne för forntidens qvarlefvor tillåtit, att flera af dessa bildverk blifvit öfversmetade af rappning, så att deras innehåll numera icke kan fullkomligt urskiljas, såsom händelsen är med det på närlagda planch, *fig.* 2, aftecknade. Denna sten sitter vid choringången i Tossene kyrka på Sotenäs, och afbildar ett på ryggen liggande djur, som tyckes hotadt af ett större dylikt. Nämnde kyrka röjer genom sitt uråldriga byggnadssätt, att hon är en af de äldsta i Bohuslän. Skeppets murar äro invändigt slut-

*) De gamla chordörrarnes små dimensioner tyckas visa, att de varit ämnade blott för någon enda person — presten. Men i detta fall kunna de ock vittna, att Andans män i forna tider varit mindre frodiga än nutidens. — På Tjörn i Klöfvedals kyrka hände verkligen för flera år sedan att en vördig prost fastnade i chordörren, och endast med möda kunde lösgöras. Han passerade sedan alltid in igenom vestra ingången.

tande och choret skiljes ifrån den öfriga kyrkan af en mur, som är genombruten med ett spetshvalf. I densamma förvaras dopfunten *fig. 5*. *Fig. 1* afbildar en omfattningssten till chordörren i *Brastads* uråldriga kyrka på Stångenäs. Man finner på den ett menniskohufvud emellan tvenne drakstjertar, samt i kanten runskriften: *Maria mer hialbi tham er thina stain gerthe.* Vid en reparation har denna sten blifvit upp och ned vänd, så att menniskohufvudet vetter nedåt, hvilket ådagalägges mindre af sistnämnda omständighet, än deraf, att runorna nu måste läsas ifrån nedra kantens högra hörn. En fornforskare har tydt inskriften, såsom innehölle den en välönskan öfver den, som utarbetat denna sten; men med mera sannolikhet kan antagas att ordet *Stain* här afser sjelfva den af sten uppförda kyrkan. Att nämnda ord i fornspråket betyder en större stenbyggnad är icke utan exempel, och denna bemärkelse återfinna vi ännu i namnen Carlsten, Fredrikssten m. fl. På chordörrens motstående sida sitter en annan nu öfverkalkad sten, föreställande två underdjur, dem nyssnämnda fornforskare C. G. Brunius *) ansett skola betyda Gud och Christus, under det han tror menniskohufvudet emellan drakstjertarne beteckna en i synden fången menniska **). Brastads helgedom, som fordom var en offerkyrka, och som af allmogen tros hafva stått före syndafloden (digerdöden), är säkerligen icke yngre än från 12 seklet, att dömma af dess byggnadssätt.

Uti norra muren af Ytterby kyrka, nära Kongelf, sitter det bildverk, som föreställes under *fig. 3*. Allmogen påstår, att det större hufvudet skall beteckna St. Halfvard, åt hvilket berömda Norrska helgon Ytterby gamla kyrka varit invigd. Det är likväl ingalunda antagligt, att man framställt denna himmelska matador så illa grinande. Möjligtvis kan dock detta fragment hafva tillhört en större grupp af bilder, ibland hvilka St. Halfvards äfven funnits.

Hundhufvudet, *fig. 4*, är insatt uti sydvestra hörnet af Tegneby kyrka på Oroust ***). Denna fornlemning hörer dock kanhända icke till samma period, som öfriga här omtalade. Om densamma upprepas i orten denna fornsägen: Åtföljd af en favorithund, reste en i socknen boende ädling en gång till kyrkan; men då han passerade förbi prestens gård, slet sig en dervarande bandhund lös och bet ihjäl adelsmannens. Deraf uppstod en så häftig tvist emellan de båda hundarnes herrar, att det slutligen kom till vapenskifte, deruti de till messan församlade bönderna sinsemellan deltogo. Prestens parti tappade, men ädlingen, som börjat striden, måste godtgöra sitt brott af kyrkofriden genom afträdande af flera sina gårdar. En af dessa gafs presten till boställe, och till minne häraf uppsattes nämnda hundhufvud i kyrkoväggen. En variant af traditionen säger att presten och adelsmannen slagit vad om sina hundars styrka; att den förres segrat och att presten sålunda tagit priset — sitt nuvarande boställe.

I närmaste sammanhang med dessa och dylika fornlemningar stå, genom sina bildverk, de gamla dopfuntar af sten, som icke sällan förvaras i landskyrkorna. En stor del af dessa äro otvifvelaktigt lika gamla i Norden, som christendomen sjelf, och kunna derföre med skäl räknas till våra intressantaste antiqviteter ifrån den katolska perioden. Samma symboliska, och uti samma stil utarbetade, föreställningar förekomma på

*) Brunii resa i Bohuslän &c. p. 113.

**) Dessa stenar äro redan förut aftecknade, nemligen i Thams. Göth. Monum.

***) Det är en sägen ibland allmogen på Oroust att Tegneby Kyrka till en del är uppförd på murarne efter ett gammalt hedniskt offerhus benämndt Rulla, och att en helig lund den tiden stått der nära intill.

KONGL. BIBLIOTEKETS SAMLING

dem, som på ofvanomnämnda omfattningsstenar; stundom föra de runeinskrifter. De äldsta funtarnes rymlighet, och det hål, hvarmed de äro försedda i bottnen, visa att man, då dop skedde, fyllde dem med vatten, och att de således icke, såsom några förmodat, blifvit begagnade endast såsom fotställning till dopfatet. Mången skulle måhända betvifla att döpelsen någonsin förrättats i vårt kalla luftstreck på annat sätt, än på det nu brukliga, och för honom måste då de gamla prydliga, konstrikt utarbetade, dopfuntarne synas såsom blott och bart onödiga lyxartiklar. Men en teckning af en gammal alfrescomålning uti Gamla Upsala kyrka, som blifvit oss meddelad af Peringsköld uti hans Monum. Upland, p. 204, bevisar motsatsen. Denna målning föreställer Erik den Helige, då han låter döpa de underkufvade Finnarne. Baptizandi *sitta* nakne *uti* en dopfunt, ur hvilken en närstående munk öfvergjuter dem med vatten. Funtarnes bestämmelse är härigenom på det klarasto belyst, äfvensom orsaken till deras ofta ovanligt stora rymlighet. I äldsta tider stod funten straxt innanför kyrkodörren*), hvadan man någon gång finner den försedd med en liten urgröpt skål till förvarande af vigvatten, till deras tjenst, som besökte kyrkan. *Fig. 7* framställer en dylik, der vigvattenskärlet är anbragt i funtens fot. Den står i Säfve kyrka på Hisingen, och liknande finnas på samma ö uti Björlanda och Thorslanda kyrkor. Att dopfuntarne fordom varit högt värderade och hållne i stor helgd, bevisas icke mindre af den kostsamma omsorg, med hvilken de äro utarbetade, än deraf att de högtidligen invigdes hvarje Påskafton, ja stundom oftare, då man fruktade att någon hade orenat dem**), och att det till och med gifves kyrkor, hvilka icke ansågos värdiga att äga dopfunt, utan måste sända dem, som skulle döpas, till kyrkor med högre rang***).

Fig. 5 är en dopfunt uti ofvannämnda Tossene kyrka. Dess råa utarbetning är en borgen för dess höga ålder. *Fig. 6* står i Askums kyrka, som är annex till föregående. Den är en af de vackraste i sitt slag. Foten bildar 3:ne förenade djur, hvilka gapa öfver krönta menniskohufvud, dem de hålla emellan tassarne. Den fyrkantiga funtskålen, *fig. 8*, är den af Ödman i hans Chorogr. Bahus. p. 150 omnämnda, och tillhör Karreby kyrka vid Kongelf. Runskriften låter sig endast gissningsvis förklaras. Den sista runan är en bindruna, som troligen innehåller konstnärens namn. Den vanliga ormsiraten följer äfven här runskriften åt, men närmar sig formen af en löfprydnad. Föreställningen på en annan funtens, här aftecknad, sida saknar troligen icke sin betydelse; men hvilken är denna? De tvenne öfriga sidorna prydas, den ena med ett kors under en ormsirat, och den andra med ett örtstånd. Med denna funt äger den, i Norums kyrka befintliga och under *fig. 9* afbildade, omisskänneligt syskontycke. Båda tillhöra bestämdt samma tid — den aldra älsta christna perioden. Sjöborg har i sin Inledning till Kännedom af Fäderneslandets Antiqviteter aftecknat den sistnämnda, och hans gissning att den derpå afbildade menniskofiguren, som anfalles af ormar, skall beteckna den stridande församlingen, tyckes vara ganska träffande. Runskriften *Svell* eller *Sven Garthi* tillkänagifver hvem som förfärdigat arbetet, och de fem efterföljande dubbelrunorna äro sannolikt utan all betydelse, ditsatta endast för fyllnadens skull. Af de trenne andra sidorna af denna funt företer den ena en sammansatt ormsirat, den andra två kors under rundbågar, och den tredje en slingerfigur, lik den som står under runorna på funten i Karreby. Äfven sistnämnda art af ornamenter har ögonskenligen sin grund i ormprydnaderna.

*) Schefferi Upsalia p. 174. **) Dikmens Antiqv. Eccles. p. 118 & 294. ***) Rhyzelii Episcop. I. p. 40.

En af de intressantaste i sitt slag är Hede kyrkas dopfunt, *fig. 10.* Basreliefen på denna är, i öfverensstämmelse med skålens utsvängningar, indelad på fyra fält, skilda sinsemellan förmedelst menniskobilder, som uppbära groteska hufvud, eller pelare, hvars capiteler bildas af dylika. Uti det ena fältet föreställes den korsfäste, på ena sidan omgifven af en krigsknekt och på den andra af en engel med ett rökelsekar i handen. Uti det andra stå tre helgonabilder; uti det tredje S:t Michael, stridande med draken, och uti det fjerde en grupp, som förtjenar närmare beskrifning. Här synes en engel hålla i handen en våg, uti hvars ena skål ligger ett menniskohufvud, och uti den andra en penningsäck, eller dylikt. Öfver den sistnämnda hänger sig satan, i afsigt att deråt gifva öfvervigten, och gör dervid med den andra handen, hvad man kallar "lång näsa" åt engelen. Till venster om denne står en annan engel. Härmed är troligen den sanning symboliserad, att den fromme i Guds ögon är mera värd än jordens skatter och mörksens makter tillhopatagna. Figurerna äro vanskapliga och illa utarbetade. Funten synes det oaktadt icke böra räknas till de aldra äldsta. Den äger en make, som står i Skredviks kyrka (*fig. 11*), och hvars hufvudföreställning säkerligen är hämtad ur Martyrologien. En qvinna ligger här utsträckt på ett tandadt tortyrredskap, hvarpå dess kropp nedtvingas af tvenne med spjut eller spakar beväpnade bödlar. Ofvanför synes en annan qvinnobild, måhända den heliga jungfrun, ur hvars mun en ström flödar öfver den förmodade martyren. Funtens nuvarande plats hindrar all nogare undersökning af bilderna på motsatta sidan; dock tyckas desse bestå af blotta helgonabilder. På foten är uthuggen en drake, såsom det synes, bevakande en på ryggen liggande menniska, hvars händer äro knäppta till bön — kanske en sinnebild af den catholska dogmen, att de odöpte uteslutande beherrskas af afgrunden. Uti Skee kyrka i Wette härad förvaras en dopfunt, af hvars sällsamma bildverk *fig. 13* är en conturteckning. Prof. C. G. Brunius, som beskrifvit detta konststycke uti sin Antiqv. Resa p. 124, förklarar detsamma sålunda, att lejonen med det gemensamma hufvudet beteckna Gudomen, och djurmenniskan en nychristen, som hos den förra söker skydd under afgrundsmakternas, på en gång förenade och dock sins emellan stridiga, verkningar. Denna funt är, i likhet med alla här omnämnda, af tälgsten.

Ju yngre dopfuntarne äro, desto mindre är rymligheten af deras skålar. På de yngsta är uti den inre sidan af öfra kanten urhålkad en fals, synbarligen afpassad efter formen på ett fat. Häraf synes att de med tiden ändrat bestämmelse, eftersom sättet att förrätta döpelsen genom hela kroppens begjutning med vatten öfvergick till blotta hufvudets beösning. Med sistnämnda förändring kommo dopfaten och dopskålarne i bruk, och funtarne blefvo från då endast fotställningar till dessa. Af gamla dopfat förekommer i Bohuslän en myckenhet. De äro drifna i messing och af skiljaktig storlek, vanligen emellan 2 à 3 fot i diameter. Att döma af deras utseende äro de förfärdigade i Tyskland, och på en och samma fabrik. Uti deras botten afbildas vanligtvis Mariæ bebådelse eller Syndafallet, någongång Romerska Kejsardömets vapen. Deromkring upprepas inskriften, *fig. 12*, fyra gånger eller flera, allt efter fatets storlek, och stundom läses i fatets uppvikna brädd några oöfversättliga ord, såsom t. ex. dessa SEIUK: ALZEIEH: BART: AL.

Detta är hvad de Bohusländska kyrkorna *hufvudsakligast* hafva att bjuda på uti ifrågavarande afseende. De här meddelade, spridda uppgifter äro nedskrifna endast i afsigt att genom dem få anledning uttrycka den önskan, att hvarje fornvän måtte egna lika uppmärksamhet åt våra äldsta christna, som åt våra hedniska antiqviteter.

De förra äro verkligen sällsyntare än de sednare, men lättare utsatta för förstörelse, och ofta af högre intresse.

A. E. H—g.

Plägseder och Iakttagelser vid Julen i Svenska Landsorter.

De tre solståndsdagarna näst för Jul hållas af allmogen i några landsorter *) för ganska betydelsefulla. Enligt en urgammal tro, inträffar nemligen på ett ögonblick inom dessa dagar, att så väl solen, som allt annat rörligt i skapelsen stadnar, hvaraf följer, att om man i den blinken, hvilken ingen förut känner, har något för sig, det alltid gå en emot **). Likväl låter man sig gemenligen icke af sådant afskräckas från de margfaldiga bestyr, som föregå Julhögtiden. I synnerhet har man Julaftonen mycket att beställa, helst ingen *kring-gerning* får ske på Juldagen.

Till dessa höra i de nordligare landskapen resandet af de så kallade *Julkorsen*, af olika storlek, merändels rundt omkring så täljda, att spånor qvarsitta och bilda ett slags löfverk. De resas i på gården sammanförda högar af snö, äfvensom i *sista* vedlasset, som för Julen blifvit hemfördt o. s. v. ***). Julkors *ristas* mer allmänt öfver förstugudörren och å dörrarna till uthusen. Dessa skulle med skäl kunna kallas *hjulkors*, såsom föreställande en ring, inom hvilken korset är ✝). — Allmännare bibehållet är likväl bruket, att på förmiddagen å Julaftonen, vid ingången till gården, resa *julgranar*, åt hvilka allmogen vet att genom klippningar och snoppningar ge det prydligaste utseende ✝✝). — En annan både gammal och vacker plägsed, som i många orter ännu iakttages, består deri att, före solens nedgång, en otröskad sädeskärfve fästes vid ändan af en stång, som reses på någondera af uthustaken. Denna kärfve, med hvars korn foglarna, de der anses äfven böra undfå något af årets gröda, sålunda bespisas, kallas i vestra landskaperna *Fugle-nek* (Fogelkärfve). Det händer, att vid en gård två eller flere sådana nekar utsättas.

Jula-vedens inbärande och behöriga ordnande i stugan upptaga vanligen tiden näst för solnedgången. Emedlertid har husmodern, med tillhjelp af de yngre qvinnorna, i enlighet med ortens bruk prydt stugan, som vid detta lag härligen upplyses af julabrasan och månggreniga jul-ljus ✝✝✝). Man skulle möjligen kunna uppräkna de

---

*) Såsom i Jemtland o. s. v.

**) Sålunda tros, att vattnet i floder i det ögonblicket stannar, så att om någon då mal säd, han får se att qvarnen stadnar. — Ligger vadmal i färgkittelen under solståndspunkten, skäres det sönder eller blir fläckigt, eller biter ingen färg derpå o. s. v.

***) Man tror sig med dessa kors afhålla de så kallade *jule-svennerna*, hvilka, i skapnad af resliga män, klufna ända upp under armarna, förmenas uppehålla sig på sjöar, men mot jultiden framkomma till bebodda ställen, der i synnerhet barn (äfvensom äldre, hvilka störa julefriden) äro för dem utsatta. En sednare efterrättelse förmäler, att en man, som ofta råkade ut för julsvennen, friade sig från honom genom att uttala följande:

Sqvink, sqvank,
Jeg lopp fra minom notvant.

Rudb. (Atl. T. II, sid 231) nämner, att julkorsen förfärdigades af tvänne *furuträn* ock sattes *för* portarna.

✝) Om deras förmenade betydelse se Loccenii Antiqv. Sv. goth. Lib. I. Cap. 5.

✝✝) De kallas i några delar af Dalarna *julestakar*. Gissningar rörande deras betydelse kunna läsas i Rudb. Atl.

✝✝✝) Det är bekant, att man i flere orter har för sed, att Julaftonen framtaga ur skåp och kistor allt hvad som finnes af värde både i bohag och kläder. Sådant sker — eller rättare har skett — på det att det framhafda må belysas af jula-ljuset, som tros medföra god verkan derpå.

bestyr och de förnöjelser, som upptaga julaftonen och i några orter hela julnatten, men det är något vid allt detta, som omöjligen kan skildras. Ett är, att det tager hus hos rik och fattig: ett annat, att det har samma uppsyn hos båda: men ännu ett, att det synbarligen är ett mycket gammalt, som årligen denna afton lefver upp. Ett äkta Svenskt.

Bruket att julaftonen beströ golfvet med halm är för icke länge sedan alldeles aflagdt. Dock är ännu i aflägsnare orter öfligt, att i julestugan inbära en kärfve otröskad råghalm. Flickorna försumma icke, att deraf förse sig med strån, hvaraf de binda små knippor, de der, fästade i taket, anses beteckna antalet af friare, som under helgen komma att sig anmäla *). Men der så kallade resetak ännu äro brukliga, sätter sig husbonden på en stol, och äldsta sonen, eller, om sådan ej finnes, äldsta dottren, lägger en nek på hans knän (om barnen äro små, är modren härvid behjelplig). Mannen tager nu ur neken ett strå i sender och kastar det upp mot taket, hvarmed han fortsätter till dess tid är att gå till bords. Barnen stå dervid kring honom, samt räkna huru många strån fastna i takets sparrar och esar. Dessa beteckna antalet sädeskärfvar han påföljande år får tröska **).

Man sluter sig ändtligen närmare till julbordet. Detta svigtar, under den i taket hängande prydliga *julkronan* utaf halm ***), af det kostligaste huset har att erbjuda. Det är Svensk bonde-sed, att när högtid står på äta långsamt, men väl. Man kan således i hela två timmar dväljas vid julbordet, hvilket hos allmogen vill säga rätt länge. Såsom bekant är förblifver julbordet, efter gammal sedvana, dukadt till Tjugondedagen.

Mångfaldiga andra bestyr upptaga Julaftonens sednare stunder. I norra orterna är ännu vanligt, att, omedelbart efter måltiden, allt husfolk — med undantag af matmodren, som är upptagen af stök inomhus — begifver sig i ladugården (*fjöse* eller *fouse*, fähuset), för att se om boskapen. Först tillses i hvilken ställning de befinna sig. Ligga de alla, utmärker sådant, att det kommande årets säd blir liggande och tjock, hvaremot, om de alla stå, säden anses bli tunn. Befinnas de i oordning, emot hvarandra, blir kornet "svepigt" (hopvridet och tofvigt). — Derpå ger man korna det bästa foder, som finnes, under yttran till hvarje ko: "de' ä' julqväll i qväll, lisse-kua mi!" Boskapen undfår dessutom en röra af alla rätter, hvilka ätits inne; och erhåller hvarje ko ett nytt *bese* eller *bäjse* (klafve, Jemtl. †), emedan korna, "då de kunde tala", skola sagt, att de önskade sig på julqvällen heldre en orm kring halsen, än ett klent bese. — Från ladugården begifver man sig till stallet, der likaledes hästarna undfägnas med det kostligaste foder, som är att tillgå, äfvensom de sednare mot morgonen erhålla öl m. m. för att bli ystra till språng då, påföljande morgon, man färdas till julottan ††). Likaledes undfägnas och ombonas de öfriga husdjuren. Hönsen bespisas med julgröt †††).

---

*) Vissa delar af Småland, Westergöthland och Westerbotten.

**) Dalsland och vissa delar af Westergöthland.

***) I norra orterna, såsom Jemtland, förfärdigas denna af fina trädspjälor.

†) Kallas i Ångermanland *tröulj*, samt i Norrbotten *trälj*.

††) På den tiden, då hästarna "kunnat tala", hafva de önskat att Juldagen få springa sig svettiga.

†††) Dessa ligga matmodren nära om hjertat. Det är ock vanligt, att det lilla hon vår och sommartid kan förtjena genom försäljning af ägg, blifver hennes enskilda tillhörighet, hvaraf likväl hennes läs-flitiga barn merändels draga största fördelen. — Den forna vidskepelsen, som af äldre författare omtalas, att fylla små skålar med julgröt och annan mat, samt ställa dem, jemte en liten klädning, i logen, till Tomtegubbens förplägning, är nu sannolikt allestädes förgäten.

Sedan således detta allt är undangjordt, så och emedan man "tycker synd vara att hastigt göra slut på julqvällen", företager man sig att leka. Lekar höra i vårt land företrädesvis Julen till, hvarföre flerstädes de samteligen inbegripas under namnet jul-lekar. Äldre författare nämna åtskilliga sådana, hvilka nu äro förglömda samt andra, som nu mer äro blott en skugga af hvad de varit. Af dem hvilka serdeles tillhöra ifrågavarande afton, samt äga något qvar af sin forna betydelse, måga följande nämnas.

Ta jul-dockan (i Norrl. jul-tuppen och jul-typpan). Af julhalmen göres en liten bild af en menniska, hvilken bild ställes på golfvet. En af sällskapet lägger sig derefter på ryggen å golfvet med hufvudet närmast dockan, och böjer så båda benen öfver hufvudet ned mot golfvet, till dess han kan med fötterna gripa dockan och upplyfta henne. — I Jemtland brukas i stället för halm-docka en brödnagge, samt på andra ställen en sko. I sistnämnde fall slänger den liggande den upptagna skon ifrån sig, och man ger akt på hvilken ställning skon dervid får *). Finnes den vänd mot dörren, så tros, att någon af laget påföljande året kommer att "gå ur huset" (dö). På Öland är leken känd och öflig under namnet *jul-tuppen*. Af halmen göres der en halmsudd med tre ben, som ställes vid en af väggarna. Den hvilken icke kan, på sätt nyss sagt är, ta jultuppen, anses hafva vid måltiden tagit för mycket till lifs.

Julbocken. Bruket att kläda julbock är urgammalt och vida kringspridt, men de dervid öfliga iakttagelserna ganska olika **). I Westerbotten anrustas julbocken sålunda: kring korset på tjärn-töreln (tjärnstafven) lindas i klut ena hörnet af en fäll, hvaraf ett slags hufvud uppkommer. I kors mot stafven fästas derefter medelst ett annat hörn af fällen en eldgaffel med en vid dennas ända fastsatt qvast, och derefter stiger en gosse i grensle öfver eldgaffeln hållande stafven med fällhufvudet i ena handen mot sitt bröst, samt i andra handen eldgaffeln. Slutligen omhöljes han med återstoden af fällen. Sålunda utstyrd vandrar nu julbocken kring laget, och af gossens skicklighet, att under fällen med händerna sätta i rörelse det konstgjorda hufvudet och qvaststjerten beror tillställningens åsyftade verkan, att skräma och roa. — I södra Sverike, såsom i Skåne, Blekinge, på Öland o. s. v. utklädes en till bock med horn, hvilken ledes af två män in till det församlade laget, vanligast i de "lekstugor", som "hållas" under helgen ***). Sedan de två inkommit med bocken, sjunges:

1.

Goder afton, goder afton, både qvinna och man!
Så ledom vi bocken till eder fram.

2.

Vi hitte den bocken vid berge-vägg,
Der stod han så ondsker och riste sitt skägg.

3.

De lade på bocken en kappa röd,
Det gjorde de derför, att bocken åt bröd.

De två låtsa ihjelslå bocken, som faller till golfvet.

---

*) Leken kallas, så utförd, *kasta sko*. **) Påtagligen spridda lemningar af ett förgätet *helt*.
***) Om en vid ett sådant tillfälle vid år 1690 inträffad händelse se Augusti-häftet, sid. 64.

4.

Den ena han hötte, den andra han slog,
Så bocken han föll sig neder till jord.

Handlingen fortgår i enlighet med följande versers innehåll.

5.

De lade på bocken en kappa blå,
Det gjorde de alltför den bocken var grå.

6.

De lade på bocken en kappa hvit,
Det gjorde de alltför den bocken var lik.

7.

De lade på bocken en kappa gul,
Det gjorde de för att det skull' vara jul.

8.

Men förr än den bocken blir laggder i salt,
Det kostar väl bonden femhundrade mark.

9.

Och bocken han upp och rusta sitt skägg;
Sen slår han sitt hufvud i femte vägg.

Under sista versens afsjungande rusar bocken upp och åstadkommer genom språng och skutt bland de församlade stor villervalla och munterhet.

Ofvanstående uppteckning är från Blekinge *).

I Westerbotten är brukligt, att ifrågavarande afton kläda så kallad *Jul-käring* eller *Stott-käring* (Stott = liten), hvilket sker på det sätt, att en gosse så klädes, att han synes vara vida kortare, än han är. När sålunda den utklädde, hvilken oaflåtet vandrar fram och tillbaka i laget till allmän förlustelse, bockar sig, synes som skulle han nicka med hufvudet, o. s. v.

Pjåtå Job (= Peta Job) är äfven en i norra orterna (serdeles i Jemtland) bruklig julqvälls-lek. Tvenne personer ställa sig med mot hvarandra vända ryggar och utspärrade ben. Framför den ene står på golfvet "job" — en liten bild af halm, lik en brödnagg, eller ock en "lusbörst" af svinborst. Den andra, som är vänd från job, håller i händerna en käpp, hvilken löper mellan bådas ben och är rigtad mot job. Denna frånvände yttrar: är job hemma? hvartill den andre svarar *ja*. Efter fortsatt, lustigt samtal, söker den frånvände, att med käppen *peta* eller stöta omkull job, men hvilket den andre, som äfven har en käpp i handen, söker hindra på det sätt, att han med densamma ger den frånvändes käpp rigtningar på sidan om job. — Leken utföres äfven så, att båda hålla i den mellan benen löpande käppen.

Stöpa bly. En ganska vanlig sysselsättning denna och Nyårs-aftonen. Bly smältes i en jernslef och hälles i kallt vatten. Blyet bildar då en myckenhet krusiga stycken, hvilka granskas och uttydas såsom brudkronor, lindebarn, vaggor, svart mull m. m., allt syftande på det ingående året.

Under

*) En annan uppteckning från Öland finnes intagen bland Svenska Fornsångerna.

Under hela natten brinna jul-ljusen. Om ett jul-ljus slocknar, anses sådant förebåda dödsfall. Hela hushållet håller sig natten öfver tillsammans under samma tak. För icke länge sedan var sed, att denna natt bädda "syskonsäng" i julhalmen, deri barn och tjenstefolk lågo tillsammans. Ingen fick saknas; ty ute rådde nu, fast blott få stunder, trollen, råen, jättarna och andra onda magter — en föreställning, som icke ännu är fullkomligen utplånad. En stor del af vårt lands sägner omtala dessa väsendens verksamhet just denna afton *). Nästan alltid är det en juleqväll, då, enligt dessa berättelser, jättarna komma till tals med menniskor, än under anhållan, att få låna jul-öl, än bjudande folk till sig i berg eller hålor, att förtära julekosten. De som följa bli likväl merändels på ett eller annat sätt bedragna. Men den som under vandringar denna natt icke råkar jättar, skall likväl alltid få veta, att det är julafton, ty — säges det — *man ser mera denna qväll, än eljest*, nemligen allt hvad som det tillkommande året skall ske. Då synes på åkrar och ängar hurudan skörden blir. Af andra tecken kan man utröna blifvande eldsvådor, dödsfall o. s. v. I Jemtland tror man sig af stjernorna kunna sluta till den blifvande tillgången på bär.

Slutligen komma vi till en urgammal föreställning af nattmörk färg, hvilken föreställning, ännu temligen rådande hos allmogen, lägger ett nord-dystert i julglädjen; nemligen den, att de aflidne denna natt besöka sina forna hemvist, samt derefter hålla gudstjenst i kyrkorna. Man kan säga, att det finnes intet, för hvilket allmogen så djupt bäfvar, som för dessa förmenade gengångare från grafven *), och det är visst, att man mångenstädes i det längsta uthåller med juleqvälls-lekarna just för att aflägsna ifrågavarande föreställning. Berättelserna om dessa gengångare, hvilka sägas merändels genom nypningar gifva sin närvaro tillkänna, äro otaliga. Föga färre de, som handla om deras gudstjenst. Vi tillåta oss att anföra en af de sednare.

En adelig fru, som tvenne gångor varit gift, bodde i forna dagar på Engsö slott. Det hände sig, att då frun en natt (julenatt) vaknade, hon varseblef ljus, som brunno i den närbelägna kyrkan. I förmodan, att ottesången redan vore börjad, steg hon upp, klädde sig och begaf sig, jemte en tjenarinna till kyrkan. Hon hade icke väl trädt derin, då hon till sin förskräckelse fann bänkarna uppfyllda med hvitklädda, längesedan afsomnade, personer, hvilka nästan alla hon kände, deribland sin nyligen aflidna fateburspiga. Denna framskred sagta till henne och sade: "hvad villja de lefvande bland de döda?" hvarefter hon tillstyrkte frun, att ofördröjligen begifva sig ur kyrkan, äfvensom att, då hon ginge genom kyrkodörren, på sidorna om hvilken hennes aflidna männer skulle stå, ej gå den ene närmare än den andre, eller se tillbaka, emedan hon, der sådant skedde, icke skulle komma lyckligt ut. Hon följde rådet och kom oskadad åter till slottet, men pigan, hvilken okunnig om förmaningen, såg tillbaka, vid det hon gick genom dörren, blef *borttagen*, och hennes ynkliga rop dervid hördes vidt omkring.

Men redan ganska tidigt (omkring kl. 2) ingår Julmorgonen. Blossen tändas och de uppbrytande byalagen samlas kring dem. — Tänkom oss en frisk stjernklar vintermorgon! Vi äro i skogen. På den smala skogsvägen framtågar en lika frisk, högtidsklädd folkskara. I spetsen svänger blossbäraren sin flammande ledstjerna, och dess

*) Vi hänvisa till de af oss redan utgifna Sv. Folksägner.
**) Greppen — till en del synbarligen urgamla — att motverka dessa besök äro derföre ock rätt talrika.

sken faller på snöbäddarna å granarnas grenar. En skog i snö! Ett skönare har icke Norden. — Detta hvita, stora, stilla. Denna oupphunna urbild för allt hvad tempel heter!

Och de hafva hunnit till öppningen af skogen. Der framför ligger en skum rymd. Från alla håll ses flammande bloss, höres snöns knarrning under framtågande skaror. Men högt på rymden ståndar den rätta ledstjernan — Herrans hus, med sina klart upplysta fönster. Dit står allas vilja, allas trängtan. — Se! derin gånga alla, så grannt der än är. Den fattigaste, den armaste. Och barnen. Så många ljus ha de aldrig förr sett; aldrig så mycken härlighet. En ny verld för dem. En god verld.

Blossen spraka i ett stort sammanlagdt bål på kyrkovallen, och deraf är intet då dagen randas och gudstjensten är slut. Man har väl i några orter för sed, att i full fläng färdas från julottan — i synnerhet de, som äro till häst; men denna kappåkning tillhör egentligen Andagen. Öfver Juldagen hvilkar en djup stillhet. Inga förlustelser; icke en gång besök *). Men med Andagen begynnas i alla orter de egentliga förlustelserna, då ock åtskilliga gamla plägseder iakttagas. Tidigt på morgonen plägar den ene grannen sopa den andres stall, samt ryckta och vattna hans hästar — allt till ägarens öfverraskning, hvarefter man spisar tillsammans. Från kyrkan åkes denna dag *Staffans Skede* — en kappåkning, hvarigenom anses kunna utrönas hvilken, påföljande år, först får sin gröda inbergad o. s. v. **). Denna och följande dagar sälla sig ock ungkarlarna tillsammans, ströfvande från by till by, under afsjungande vid hvarje gård af *Staffans visa.* Den förtäring, som dervid erhålles, förtäres vanligen på stället. I några orter spares den till *lekstugan* (dansen). Den första Jul-lekstugan *hålles* vanligen denna dag, samt framgent till Tjugondedagen. Att man dervid efter råd och lägenhet lefver friskt är gifvet. Ty ljuder en gammal jule-visa ***):

Så är bonde-lag:
Dricka hvar Jule-dag,
Knopa, låta gå,
Me'n Jula står på.

Lekstugorna, julgillena eller juldansarna hafva på skilda orter olika lynnen. En hithörande vacker plägsed, hvilken ännu för 30 år sedan iakttogs och till en del ännu är öflig i Östergöthlands skogsbygd, förtjenar anföras: När dansqvällen var inne och dansen skulle begynna, inträdde i den upplysta dans-stugan, uti hvilken bylagets både äldre och yngre medlemmar voro församlade, fyra hvitklädda unga flickor, prydda med glitter-kronor på sina hufvuden, samt med annan granlåt. Två af dessa flickor medförde välfägnaden. De andra båda buro mellan sig den så kallade *julbusken* — en späd granbuske, hvars från roten skilda stam var stående i en med jord fylld låda, och i hvilkens utsirade grenar voro fästade, medelst mångfärgade band, brinnande ljus. Busken nedsattes på golfvet i midten af stugan. De fyra flickorna slöto ring kring busken, och sjöngo:

Vårt värdefolk till ära
En brinnande buske bäres fram;
Två jungfrur månde honom bära,

---

*) Äfven de gästfriaste anse sig denna dag böra afvisa besökande.

) *Staffans Skede* kallas ock de utfarter till häst som sednare på dagen denna dag göras, i ändamål att undfå förtäring. Det är icke ovanligt att Staffansfolket rida in i sjelfva stugorna, att der låta undfägna sig. *) Fr. Dalarna.

TIDNINGS BEVILLNING 1RST.

Som hemma äro i vårt lag.
Förutan rot, med qvist och topp,
Denna busken växer opp.
Gud signe vårat värdefolk!
Gud signe dem till själ och kropp!

I stället för visans afsjungande, spelas nu upp en polska till dans kring busken.

Vid dessa nöjen omväxla lekar och dasar. De förra äro mycket komne ur bruk. Sällan deltaga nu för tiden karlar i lekar, utan hålla de dem för "qvinno-sysslor". Till de högst få, hvilka männen hafva för *sig*, och som tillika företrädesvis öfvas vid ifrågavarande tillfälle, hör en, som benämnes *jule-klubban*. Ett rep fästes i taket, och vid nedre ändan af repet, på föga afstånd från golfvet, en trädklubba. En man lägger sig på rygg å golfvet, så att bröstet är under klubban. En skål med dricksle sättes honom i hand. Det tillhör nu den liggande, att med den tomma handen sätta den öfverhängande klubban i sådan rörelse, att hon, medan han dricker, svänger sig i jemna kretsar kring hans hufvud, utan att vidröra honom. I motsatt fall måste han å nyo tömma en skål *). En annan karlalek, som äfven vid jul-gillen öfvas, heter *blåsa ut ljus*.

I följande jul-lek, hvilken vi blott uppteckningsvis känna **), lära både män och qvinnor deltaga.

(Ringdans, sång):

Och Julen han varar
Och nättren äro lång;
Kom låt oss vara glada,
Bortläggom allt tvång.

(En gosse och en flicka träda inom ringen och dansa med hvarandra. Sången fortfar:)

Kom (N. N.) kom, dansa med mig
Ej såg jag någon fägre i kyrkan, än dig.
Men aldrig tror jag någon karl på sin ord;
Sen grannas LångLasse bedrog mig i fjol.
LångLasse bedrog mig — en skälm han då var,

(Flickan springer ur ringen. Gossen qvarblir.)

Men jag skall låta se dig, att du skall stå qvar.

I Lima socken af Dalarna utföres Trettondedagen följande besynnerliga lek, som kallas: *Taga Trettondags-källing* (källing = hustru).

Trettondagsafton (då *lekstuga* alltid hålles), sedan alla äro församlade och en stund dansat, tystnar hastigt "låten" (musiken). Dansen upphör och dörrarna stängas, hvarefter utväljas två ordningsmän för leken. Desse tillsäga derpå alla i stugan varande qvinnor, att taga i ring, samt männerna, att hålla sig stilla vid väggarna. På en vink af ordningsmännen begynner nu åter låten, och qvinnorna dansa. Efter en kort stund anmana ordningsmännen högt alla karlar — gifte och ogifte — att ur den dansande qvinnoringen taga sig Trettondags-källingar. De raskare bland karlarna förse sig genast med de bästa qvinnorna. "Lyckligt, om en hustru här blifver hogkommen af sin man, hvilken nu har rättighet att välja en flicka". Den flicka åter, som här

*) Leken var för 16 år sedan mycket bruklig i norra Westmanland och är det troligen ännu.
**) Från Dalarna. Lekens slägtskap med en i Skriften Runa h. 4 intagen är omisskännelig.

ratas, måste derföre hela året uppbära förebråelse af sina vederlikar; och är hon merändels vanfrägdad. Sedan alla män valt sig makar, tillse ordningsmännen, att hvar och en gifver sin utvalda ett famntag, en kyss och en dans, hvarvid, till allmän förlustelse, många löjliga uppträden — såsom mellan unga gossar och gamla käringar — förefalla. Sedan detta är fullgjort, upphör förbindelsen, och den fria dansen återtager sin vanliga gång.

Hvad dansarna beträffar, så är kändt, att nästan hvarje landsort har sina egna. Öfver 40 Svenska folkdansar äro oss bekanta *). Man har medgifvit, att melodierna till våra folkdansar öfverträffa i skönhet alla andra länders. Dertill kan läggas, att dansen, ja ock utförandet deraf sällan står derefter. Detta betecknar rätt ofta på ett träffande sätt lynnet hos dem, bland hvilka dansen är gängse. Man jemföre en Dal-dans (t. ex. Köll-dansen) med en Wermländsk, och denna med en Bohuslänsk, med en Gjöinsk o. s. v. **).

Men vi komma nu till ett annat julbestyr, hvilket å skilda orter förehafves på olika dagar, alltifrån Annandag Jul till Tjugondedagen, nemligen bruket att *gå med Trettondags-stjernan*, eller, såsom det flerstädes heter, *gå med ljusa stjernan*. Vi tillåte oss att ur en *tillförlitlig* källa ***) meddela en beskrifning huru härvid tillgår.

"De handlande personerna utgöras af fem gossar. Tre af dem, hvilka föreställa de vise männen, äro klädde i hvita fotsida skjortor, med ett rödt band om lifvet ✠) och ett annat af olika färg öfver bröstet, från höger till venster, samt ett tredje, bundet om venstra armen. De gå antingen barhufvade, eller ock bära de en pappersmössa, liknande en öppen hattkulle, prydd med guld- och silfverpapper, eller annat glitter. Stundom är någon af dem svärtad i ansigtet, för att beteckna en man från "Morieland" (en Neger eller Mohr). Den fjerde gossen är *"stjernkonungen"*, klädd såsom de förre; men alltid med den omnämnda hufvudbonaden. Han bär stjernan, en sexhörnig lyckta af färgadt papper, upplyst med brinnande ljus ✠✠). Den bäres på en käpp eller stång, och hålles i (o)afbruten cirkelrörelse. Den femte är Judas med pungen, klädd i afvig vänd skinnpäls, och med en svart, kegelformig eller trekantig pappersmössa på hufvudet. Han är svärtad i ansigtet, då ej någon af de tre vise männen svärtat sig".

I några delar af Westergöthland föreställer en af de handlande (hela sällskapet kallas der *stjerngossar*) *"Herodes"*, som bär en hvit pappersmössa med "två torn" (alla de öfriga, utom "Judas", hafva sådana med ett torn (hög spets)) samt har i handen en sabel af träd. En annan föreställer *"Morilands konung"*. *"Judas"* är klädd i en afvig päls, och bär på hufvudet en gammal utsliten mössa, samt i händerna en yxa af träd och en låda, i hvilken han förvarar de penningar, dem han vid tillfället "tigger". I öfrigt hänger på hans rygg en rund uppstoppad klut.

Sedan sällskapet inträdt i stugan, sjunges en eller flere sånger ✠✠✠), hvarefter, sedan gåfvor mottagits, dem Judas förvarar, denna slutvers föredrages:

---

*) Att de vanliga ringdansarna (polskorna) häri ej äro inberäknade, behöfver icke sägas.

**) Förf. hoppas nästa år kunna i ett särskildt arbete allmängöra en fullständig samling af Svenska Folkdansar.

***) "Svenska Fornsånger" D. III, s. 514—515.

✠) På de orter, der skinnbälten äro brukliga, begagnas sådana. Runa-Förf:s Anm.

✠✠) Se härom Runas Septemberhäfte, sid. 79. R.-Förf:s Anm.

✠✠✠) Se Sv. Forns. a. st.

Hafven tack, hafven tack för redeligen skänk,
Eder skänk skall vara hos Gudi betänkt!
Så hafva vi nu en lycksalig god Jul!
God natt! god natt!

Det är en gammal tro, att allt som Nyårsdagen händer en, det händer hela påföljande året. För att utröna dettas beskaffenhet förehafvas Nyårsafton många grepp, deribland några, som nämnts såsom öfliga på julqvällen. Till dem som serskildt tillhöra nyårsafton hör bruket att ställa vattenfyllda glas på bordet. Hvarje glas betecknar något visst sädesslag, af de på orten brukliga. Finnas, påföljande morgon, många bubblor vid bräddarna, anses grödan bli rik af ett eller annat sädesslag.

Nyårsnyet har sedan uråldriga tider ådragit sig allmogens uppmärksamhet. "Så många dagar nyårsnyet döljes under molnen, så många dagar skall ock säden ligga i jorden innan den uppkommer. Om *Aftonstjernan* (Venus) går för nyet, betecknar det god årsväxt, emedan herren (nymånan) går efter drängen (stjernan) och tigger honom att blifva i tjensten; men går nyet före och stjernan efter, betyder det dyr tid, då drängen tigger på husbonden, att få qvarblifva i dess bröd." — Ganska mycket skulle kunna tilläggas. Man har intill sednare tider sett män, med ögonen fästade på nyårsnyet, utsäga dessa säkerligen mycket gamla ord:

Välkommen Nykong,
Välkommen Herre!
Med korn och kärne,
Med fläsk och med böste,
Med godt korn om hösten.

Knut kör Julen ut är ett allmänt kändt talesätt. I forna tider har man denna dag från morgon till afton lefvat friskt, dansat och lekit. Nu mer vet man denna dag hos allmogen föga af Julen. En gammal lek som tillhör Tjugondedagen, och hvilken icke ännu är fullkomligen glömd, beskrifves af Rudbeck *) sålunda:

När de nitton Juledagar äro förbi, så föres (på Tjugondedagen) ett gästebodskrig, i det husbonden kommer in i gästebodsstugan, och hugger en yxa midt på golfvet fast, hvilken stugupigan efterföljer med sopqvasten, kokerskan med knifven och stekspettet, drängen med syltan och källardrängen med tunntappen, och mera sådant sällskap; viljandes likasom köra ut gästerna — dock allt på skämt; och der de några hafva, som kan läsa och sjunga, så uppläses Konung Orres mandat och sjunges hans visa **).

Förklaring öfver pl. 15.

Denna föreställer, hvad underskriften utvisar, Korslöt i Köping socken af Westmanland, vid gränsen mot Odensvi. Till venster ett skogigt berg, hvaråt borgmurar framskymta. Der nedanför Korslötedalen med sin lilla å och sina alar. Till höger, på förgrunden, som utgör en del af Valsta-åsen, en flock af tallar, och i skymningen

*) Atl. T. 2, sid. 228—229.

**) Förf. tillägger att denna visa "är för många år i tryck utgången och finnes på åtskilliga lustiga rim skrifven". Det är troligt, att visan är ingen annan än den, hvilken, under namnet "Konung Orre", finnes intagen i Sv. Fornsånger D. III, sid. 483 o. f.

under dem två bautastenar. Närmast ses två grafkullar. Längst bort öfver dalen ett fält med skog, hvaröfver Köpings kyrkotorn höjer sig. (Jfr Skriften Runa, D. I, sid. 12 o. f.)

Norrländsk Folkmelodi.

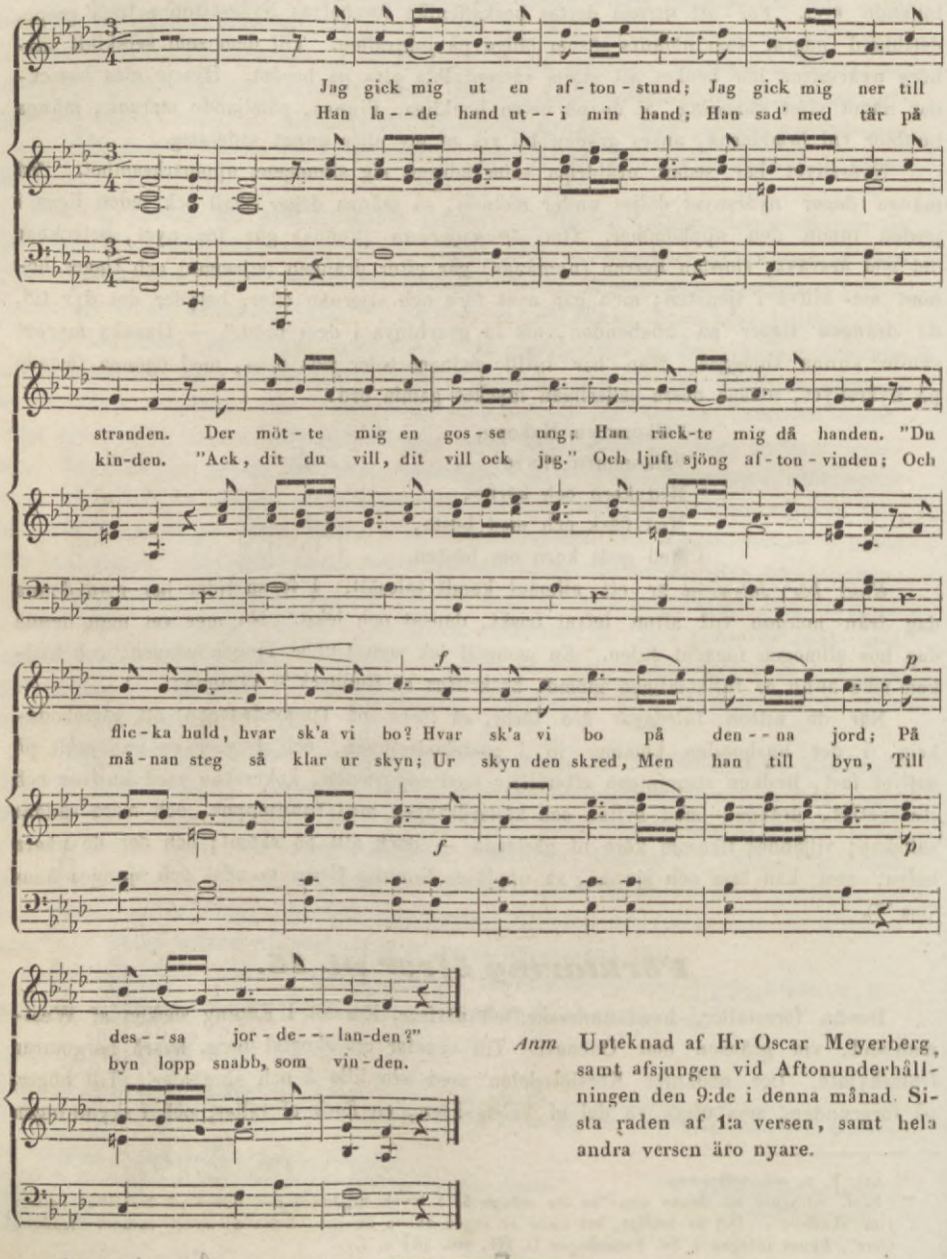

Anm Upteknad af Hr Oscar Meyerberg, samt afsjungen vid Aftonunderhållningen den 9:de i denna månad. Sista raden af 1:a versen, samt hela andra versen äro nyare.

NB. Orden till 2dra versen af G. Säve.

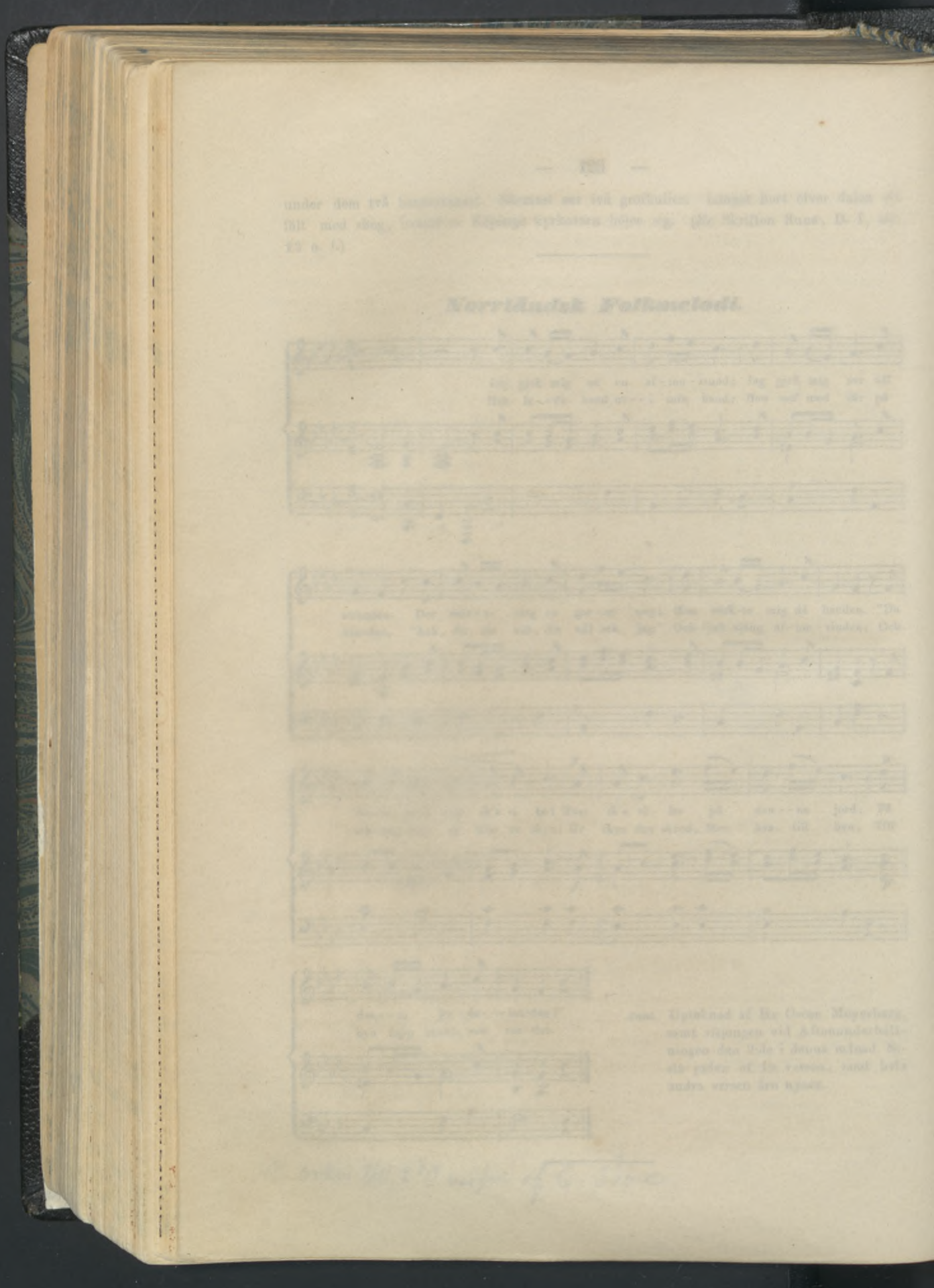

R.D. del. Mårdh lith. Tr. hos S. & H.

KORSLÖT

(Westmanland).

Öfversigt.

Måndagen den 9 i denna månad gafs den i föregående häftet omnämnda *Afton-underhållningen medelst Nordisk Folkmusik.* H. Maj:t Konungen och H. Maj:t Drottningen täcktes med Deras närvaro hedra Underhållningen, hvilken i öfrigt var ganska talrikt besökt. — Planen för denna Underhållning var af tillställaren uppgjord redan för omkring ett år sedan; men han tviflade länge på möjligheten, att sätta den i verket. Till sin stora glädje har han nu fått se, att äfven hufvudstadens invånare äga hjerta för dessa gamla toner från våra skogar, berg och dalar, hvilka toner likväl, "så långt som himlen är från jord", skilja sig från dagens beprisade konstmusik. Tanken härpå har utgjort tillställarens jul-glädje. Han har många att tacka för denna.

Med vida större tillgång på Nordisk Folkmusik, än för ett år sedan, känner sig tillställaren föranlåten, att i nästkommande Februari eller Mars månad erbjuda allmänheten en tredje Underhållning medelst Nordisk Folkmusik, hvarvid förut icke gifna stycken skola utföras. Förberedande åtgärder för denna äro redan vidtagna.

Hvad slutligen beträffar den öfverblifna behållningen — den rikliga gåfva inberäknad, som D. D. K. K. M. M. nådigst täckts låta öfverlemna åt tillställaren — vill denne behålla densamma. Han hoppas dermed kunna än vidare verka för den goda saken.

Första delens första häfte af *Svenska Folksagor och Äfventyr,* efter muntlig öfverlemning, samlade och utgifna af Gunnar Olof Hyltén-Cavallius och Georg Stephens", är i dessa dagar utkommen. Välförtjenta loford öfver detta verk, som mycket hedrar Utgifvarne, hafva redan från flere håll blifvit uttalade. De här meddelade sagorna äro sexton. Flere artförändringar äro dessutom bifogade, äfvensom upplysningar, nästan för hvarje saga, rörande likartade öfverlemningar i andra länder.

Verket (tvifvelsutan ett af de vigtigaste, som hos oss på sednare åren utkommit, och som en gång när hundradetals af vår tids statskonstiga och hvardagslifliga (slemt afgudade) dikt-alster råkat i förgätenhet skall bibehålla sitt värde) röjer, att utgifvarne bättre införlifvat sig med sitt ämne, än en och annan, som tillförene hos oss allmängjort äldre muntliga öfverlemningar. Också hafva Utg. *sjelfve,* under vidlyftiga vandringar och resor genom fäderneslandets olika landskap, upptecknat dessa sago-öfverlemningar. Här klappar i sjelfva föredraget ett Svenskt hjerta. Ett skönare sagospråk har tillförene ingen Svensk skrifvit.

Utgifvarne yttra i Förordet, att arbetet är bestämdt mera för forskaren, än för den större allmänheten. Vi drista föra dylikt till småsaker. Är icke forskaren en ur allmänheten, så är icke stort värdt med honom, ty allmänheten är, helst i sagomål, ingen forskare att förkasta. Just derföre hade vi ock velat se det i och för sig mästerliga föredragningssättet utbytt mot ett annat, nemligen folkets. En Svensk man eller qvinna ur hopen berättar gemenligen en saga eller sägen så, att den endast med några omställningar af deras egna ord kan i tryck allmängöras *). Då nu (det vi tillåta oss påstå) härtill kommer, att förtäljningens yttre "form" beror, icke blott af "den berättande personens olika ålder och bildningsgrad", utan i vårt land vida mer röjer inflytelsen, ej mindre af olika lynnen, föreställningssätt m. m. i skilda orter af riket,

*) Detsamma gäller deras skriftliga uppteckningar, hvaraf vi kunna förete åtskilliga.

än äfven af öfverlemningens innehåll, så hafva vi dermed angifvit det sätt, hvarpå, enligt vår enskilda åsigt, en saga lämpligast föredrages för samtid och framtid, för lärde och olärde.

Dock — vår mening i *dess* värde! Måtte de återstående delarna af det så väl började sagoverket snart följa!

Andra delen af "Diplomatarium Dalekarlicum" är nyligen utkommen. Verket lärer blifva med tredje delen fullständigt.

En hugnesam underrättelse, den vi med glädje meddela, är att Prosten Lignell, som i flere år med stor framgång sysselsatt sig med antiqvariska forskningar, ämnar utgifva en Beskrifning om Carlstad Stift (Vermland och Dalsland). Vi hafva ägt tillfälle att taga kännedom om någon del af Herr Prostens rikhaltiga samlingar, och dervid öfvertygats, att desamma, ordnade af en man med Herr Prosten Lignells förmåga och sinne för saken, ofelbart lära uppfylla de fordringar, man nu för tiden gör i afseende å en ortbeskrifning.

Runa utgifves äfven nästa år. Likväl utan förbindelse å Utgifvarens sida, hvarken i afseende å utgifningstid, antal häften, eller dessas vidd; hvaraf följer, att intet förskott (prenumeration) ifrågakommer. Härom vidare i Tidningarna.

Bidrag af antiqvariska efterrättelser, spridda sägner, sagor, folkvisor, vallqväden, lekar m. m. mottagas fortfarande med största tacksamhet, och torde ställas *"till Utgifvaren af Runa, Stockholm"*.

Rättelser och Tillägg.

Sid. 9 står: "Halfvardsmässa, det är: Halfårsmässa". — Detta uttryck är origtigt. Halfvardsmässan firades i medeltiden årligen den 15 Maj i hela Norrige, till minne af S:t Halfvard. (Benäget meddeladt af Herr Pastorn A. E. Holmberg.)

— 11 Herr Prosten Lignell har benäget meddelat, att namnet *Näjöl*, som förekommer i Hr Prostens Beskr. om Dalskog socken, är ett feltryck i st. f. *Näsöl*, som är det rätta.

— 17, r. 5 står *sina;* läs: *sig.*

— 19, r. 23—33. Utg. har haft tillfälle se några i Köpenhamn gjorda anmärkningar vid det här anmälda arbetet, hvilka icke synnerligen berättiga till loford.

— 71—72, Pl. 8. Det bör i afseende å denna Pl. nämnas, att sjelfva hvalf-botten är ljusröd; blomgrenarna tegelfärgade, och blommorna gröna. Bilden, hvars mössa liknar dem, hvilka Lapparne ännu nyttja, är, med undantag af hufvud, händer och fötter, som hafva en mycket svag menniskofärg, öfver allt grå.

— 85, r. 5 nedifr. står: *jältekast;* läs: *jättekast.*

— 98—99. Det har lyckats Utg. erhålla en upptekning af Sagan om Ole Lur, hvars upplösning är mer utförd än den meddelades. Den nyare upptekningen kommer att allmängöras.

— 110, r. 8 nedifr. Författaren till det här nämnda sångspelet *Wermlandsflickan* är icke Olof Fryxel, utan Prosten Anders Fryxell. För denna rättelse har Utg. att tacka Hr Olof Fryxel m. fl.

Pris för 1844 års årgång af Runa (8 häften med 16 Pl.) 2 R:dr 16 sk. Banco.

STOCKHOLM, 1845. P. A. Norstedt & Söner, *Kongl. Boktryckare.*

Burman. Hollager dans han van ſiger af Burman. Trullæt. Söne føslik.

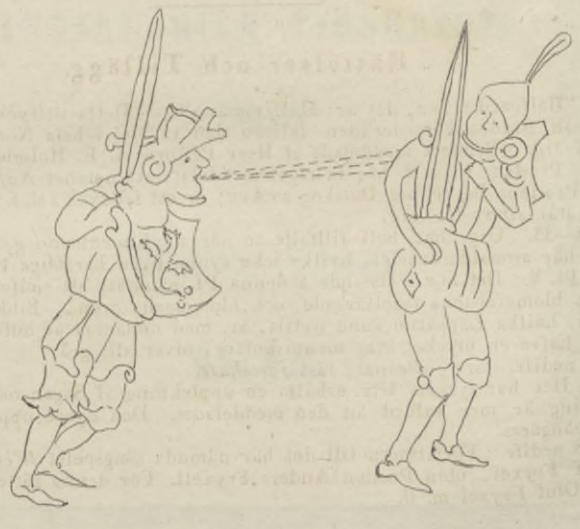

Didrik van bæran. Videk Velandsſon.

Gammal Hvalfmålning i Floda Kyrka.

(Södermanland).